

Ключові слова: комунікативні якості, критерій, професійно-комунікативна культура, сімейний лікар.

Аннотація

В статті на основі аналізу наукових робіт, присвячених дослідженню особистісних комунікативних черт спеціалістів, освітлена точка зору автора на сукупність комунікативних якостей майбутніх сімейних лікарів, наявність яких необхідно для високого рівня розвитку професійно-комунікативної культури. Визначено методику діагностики виділених якостей, представлені та проаналізовані результати дослідження сформованості цих якостей у майбутніх сімейних лікарів.

Ключевые слова: коммуникативные качества, критерий, профессионально-коммуникативная культура, семейный врач.

Summary

In the article the author writes about communicative features of future family doctors. These features are necessary for high level of the development of professional and communicative culture. Scientific works devoted to the research of professionals' communicative features have been analyzed.

Key words: communicative qualities, criterion, professional communicative culture, family physicians.

УДК 378.147

С. О. Панава,
кандидат педагогічних наук
(Бердянський державний
педагогічний університет)

**ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ**

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2013р.) [13] зазначається про необхідність створення умов для самореалізації кожної особистості. З огляду на визначені пріоритети в стратегії розвитку одним із найважливіших завдань для держави є проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства й держави. Зміни та розвиток державної системи освіти та науки повинні набути випереджального неперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в світі й Україні. Підвищення рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання й розвитку особистості. З огляду на це визначається основний орієнтир сучасної освіти – формування творчої особистості, яка здатна саморозвиватися й самовдосконалюватися. Громадянське суспільство, його демократичні принципи та цінності, на які сьогодні орієнтується українська спільнота, адекватно скеровують особу на високу професійну й фахову компетентність, активну та принципову поведінку в усіх життєво творчих процесах [8]. У зв'язку з цим особливого значення набуває акмеологічна освіта, яка дозволяє трансформувати процес становлення майбутніх учителів математики як професіоналів у процес їх постійного самовдосконалення, який неможливий без прагнення студентів до самореалізації власних потенційних можливостей у майбутній фаховій

діяльності. Тому формування в майбутніх учителів математики вмінь до самовдосконалення в процесі формування фахової компетентності стане міцним підґрунтям для самореалізації й досягнення ними рівня професіонала.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що поступово акмеологія розвивається як теорія вищих досягнень особистості й людства в різних видах діяльності [1; 3; 5; 6; 10; 11]. Вона виступає насамперед як наука про професіоналізм, предметом якої є об'єктивні й суб'єктивні фактори, що сприяють досягненню вершин, закономірності навчання й професіоналізму в діяльності, самоосвіта, самоорганізація, самоконтроль, закономірності самовдосконалення, самокорекції й самоорганізації діяльності під впливом нових вимог, що йдуть як ззовні, від професії, суспільства, розвитку науки, так і від власних інтересів, потреб і настанов, усвідомлення власних здібностей та можливостей, переваг і недоліків власної діяльності [4; 7]. Проте в психолого-педагогічній літературі недостатньо приділяється увага вивченню рівня самоактуалізації на першому етапі фахової підготовки, коли майбутні вчителі математики, перебуваючи в процесі самовизначення, мають можливість осмислити результати психологічного діагностування показників самоактуалізації та розробити програму подальшого самовдосконалення.

Мета статті. Розкрити теоретичні аспекти процесів самопізнання й самоактуалізації як основних чинників формування вмінь самовдосконалення в майбутніх учителів математики.

Найвищий ступінь самореалізації характеризується професіоналізмом, де метою самореалізації особистості є досягнення акме, яке відбувається в процесі розвитку та саморозвитку. До структури самореалізації входять самопізнання, самоактуалізація, процес самореалізації на основі самоактуалізація, самовдосконалення, саморозвиток, самовираження, самопрезентація, самоствердження [16]. Згідно з цим ми прийшли до висновку, що процес формування вмінь самовдосконалення здійснюється завдяки самопізнанню й самоактуалізації майбутніми вчителями математики в процесі опанування фахових компетенцій під час навчання. Це підтверджує дослідження Н. Устинової, яка виокремлює такі етапи формування фахової компетентності вчителя: самоаналіз та усвідомлення необхідності планування саморозвитку (цілі, завдання, шляхи вирішення), самовиявлення, аналіз, самокоригування [19].

Згідно з концепцією А. Маслоу потреба особистості в самоактуалізації є найвищою потребою людини. Науковець зазначає, що тенденція до самоактуалізації становить сутність, ядро особистості, є прагненням людини постійно втілювати, реалізовувати, оприлюднювати себе, власні здібності та сутність. Однак реалізувати себе людина може виключно в діяльності, вона в ній самореалізується, а змістом потреби в діяльності є потреба в самоактуалізації [12]. Тому в процесі формування фахової компетентності майбутніх учителів математики на засадах акмеологічного підходу необхідно організувати таку діяльність, під час

якої студенти матимуть змогу самоактуалізуватися. На основі цього Л. Колмагорова та Д. Каширський зазначають, що студент, зацікавлений у самозміні й саморозвитку, здатний перейти на якісно вищий рівень у професійному становленні. Ставши суб'єктом власної професійної діяльності, він зуміє спрямувати всю свою активність на повну самореалізацію. Студент, який не поділяє цінності самоактуалізації, не здатний до особистісного, а, отже, і до професійного зростання [9]. Тому, погоджуючись із дослідниками, ми наголошуємо на особливій значимості вивчення рівня самоактуалізації на першому етапі фахової підготовки, коли майбутні вчителі математики, перебуваючи в процесі самовизначення, мають можливість осмислити результати психологічного діагностування показників самоактуалізації та розробити програму подальшого самовдосконалення.

О. Киричук та В. Роменець зазначають, що самопізнання – це також своєрідний механізм пізнавальної діяльності людини, в основі якого лежить процес рефлексії. Рефлексивність мислення й пізнання людини є, власне, здатність активного перетворювального та пізнавального впливу відносно себе на себе [15]. Рефлексія – це самопізнання, оцінка й аналіз власного професійного “Я”, пошуки особистісного сенсу й методологічних сутностей професійної діяльності від змісту окремих дій та вчинків до суті й змісту педагогічної діяльності, які забезпечують мотивацію професійного самовдосконалення та високий рівень професіоналізму [18].

В. Орлов стверджує, що професійне становлення майбутнього вчителя – це складне й багатовимірне явище перетворення особистості фахівця зі студента на педагога, що можливе за наявності продуктивної “Я – концепції”, тобто стійкої усвідомленої й пережитої неповторної системи уявлень суб'єкта про себе, власні можливості та перспективи, на основі чого він будує відносини й взаємодії. Адекватні уявлення дозволяють сформувати реалістичні особистісно-професійні стандарти, програми розвитку й саморозвитку, вибудувати гармонійну та продуктивну систему професійних взаємодій і відносин. Також учений зазначає, що важливу роль у професійному становленні майбутнього педагога відіграє розвиток і збагачення його рефлексивних уявлень про себе як професіонала, що зумовлює ставлення до професійної діяльності й характер її здійснення – професійної та особистісної рефлексії (саморефлексія) [14]. Водночас С. Семенець зазначає, що процеси самовдосконалення й самоактуалізації знаходяться на четвертому та п'ятому рівнях аксіологічної системи суб'єкта навчальної діяльності [17]. Це дає змогу стверджувати, що саморефлексія є необхідним компонентом самопізнавальної активності майбутніх учителів математики в процесі фахової підготовки, головним засобом прояву й розвитку його особистісних потенціалів, рушійною силою самоактуалізації. Її результатом є адекватна оцінка студентами власних здібностей, можливостей та себе як суб'єкта діяльності, самоаналіз, самовизначення, звернення до власної самосвідомості, самоактуалізація, що має стати передумовою цілеспрямованого самовдосконалення як майбутнього вчителя математики.

На основі аналізу проблеми самоактуалізації та компетентності визначено, що процес самоактуалізації майбутніх учителів математики починає діяти таким чином: формується й усвідомлюється специфічна система ціннісних орієнтацій на досягнення акмевершини, що визначає характер змісту та засобів досягнення провідних навчальних цілей студентів, і тому вони складають основу саморегуляції її соціальної поведінки; розвивається соціально-конструктивна життєва позиція майбутнього вчителя математики, що передбачає усвідомлення необхідності творчої взаємодії з соціальним середовищем на основі прийняття студентом відповідальності за побудову власного життя, ставлення до колективу як до суб'єктів життя, а не засобів досягнення власних цілей, інших цінностей самоактуалізації; викристалізовується компетентність майбутнього вчителя математики в часі. Самоактуалізація передбачає таку єдність часової перспективи в свідомості майбутнього вчителя математики, за якої минуле сприймається лише як джерело досвіду, майбутнє – сфера цілепокладання, а сьогодення – єдиний доступний активності часовий вимір [2].

Із точки зору акмеологічного підходу ми вважаємо, що важливим виявом самопізнання та самоактуалізації є побудова власної “Я – концепції” майбутніми вчителями математики як передумови розвитку рефлексії, що, зі свого боку, є механізмами самореалізації особистості майбутнього вчителя математики.

Висновки. Таким чином, ми стверджуємо, що саморефлексія є необхідним компонентом самопізнавальної активності майбутніх учителів математики в процесі фахової підготовки, головним засобом прояву й розвитку його особистісних потенціалів, рушійною силою самоактуалізації. Її результатом є адекватна оцінка студентами власних здібностей, можливостей та самого себе як суб'єкта діяльності, самоаналіз, самовизначення, звернення до власної самосвідомості, самоактуалізація, що має стати передумовою цілеспрямованого самовдосконалення майбутнього вчителя математики.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Проте процес формування фахової компетентності майбутніх учителів математики на засадах акмеологічного підходу як одного із шляхів розвитку професіонала потребує подальшого більш детального розгляду. Перспективами подальших розвідок ми вважаємо пошук шляхів формування фахової компетентності з точки зору усвідомленої, цілеспрямованої, планомірної та безперервної діяльності студентів щодо самовдосконалення їх теоретичної та практичної підготовки, здібностей та якостей, мотивів та цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов О.С. Акмеологические основы рефлексивной самоорганизации педагога : творчество и культура мышления : автореф. дисс. ... на соиск. уч. степ. докт. психол. наук : спец. 19.00.13 “Психология развития, акмеология (психологические науки)” / Олег Сергеевич Анисимов. – М., 1994. – 35 с.

2. Бандура О.О. Самоактуалізація як механізм формування інтегрованого стилю життя особистості / О.О. Бандура // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : [науково-методичний збірник]. – К. : Контекст, 2000. – С. 236–238.

3. Гагин Ю.А. Акмеологические очерки педагогического совершенства / Ю.А. Гагин. – СПб. : Изд-во Балт. пед. акад., 1999. – 76 с.
4. Головки-Гаршина Н.В. Предмет акмеологии / Н.В. Головки-Гаршина // Акмеология – наука XXI століття : [матеріали Міжнародної наукової конференції] ; [ред. В.О. Огнев'юка]. – К. : КМПУ, 2005. – С. 127–131.
5. Деркач А.А. Методология и строение акмеологического исследования / А.А. Деркач, Г.С. Михайлов. – М. : МПА, 1998. – 218 с.
6. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта : акме-синергетичний підхід : [монографія] / [О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, О.С. Березюк та ін.] ; [ред. О.А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 389 с.
7. Зазыкин В.Г. Краткий акмеологический словарь [Электронный ресурс] / В.Г. Зазыкин // Акме – экспериментальная мультимедиа страничка творческого коллектива акмеологов : [сайт]. – Режим доступа : <http://akmeolog.narod.ru/termin.html>.
8. Козир А. Акмеологічний підхід до формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін [Електронний ресурс] / А. Козир // Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії : [матер. всеукр. наук.-практ. конф.] (Київ, Україна, 22–23 листопада 2007 р.). – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/kns2_13.php.
9. Колмогорова Л.С. Самопознание как условие развития профессионально-педагогической деятельности / Л.С. Колмогорова, Д.В. Каширский // Проблемы и перспективы развития профессиональной деятельности учителя в системе непрерывного педагогического образования: [сборник научных статей]. – Барнаул : Изд-во БГПУ, 2000. – С. 118–128.
10. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н.В. Кузьмина. – М. : Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2001. – 144 с.
11. Максимова В.Н. Акмеология : новое качество образования : [книга для педагога] / В.Н. Максимова. – СПб. : РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – 99 с.
12. Маслоу А. Самоактуализация [Электронный ресурс] / А. Маслоу // Библиотека psychology.ru : [сайт] – Режим доступа : <http://www.psychology.ru/library/00037.shtml>.
13. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – С. 18–25.
14. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителя як умова розвитку педагогічної майстерності / В.Ф. Орлов // Вісник Глухівського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Випуск 14. – Глухів : ГДПУ, 2009. – С. 3–7.
15. Основи психології : [підручник] ; [ред. О.В. Киричук, В.А. Роменець]. – 4-те вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
16. Рибалко Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : [монографія] / Л.С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
17. Семенець С.П. Система ціннісних орієнтацій суб'єкта навчально-педагогічної діяльності / С. Семенець // Креативна педагогіка : [наук.-метод. журнал]. – Вінниця. – Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – 2014. – Вип. 9. – С 89–95.
18. Семенов И.Н. Психология рефлексии в научном творчестве С.Л. Рубинштейна : Проблемы и принципы построения метода содержательно смыслового анализа мышления, рефлексии и общения / И.Н. Семенов // Методы исследования мышления и общения в производственной деятельности. – Ярославль : Изд-во Ярославского ун-та, 1989. – 96 с.
19. Устинова Н.В. Фахова компетентність як вагомий елемент структурної єдності всіх складових діяльності вчителя / Н.В. Устинова // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць] ; [редкол. В.В. Кузьменко та ін.] – Херсон : КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2013. – Випуск 19. – С. 224–230.

Анотація

Згідно з теоретико-методологічним аналізом характеризуються основні чинники формування вмінь самовдосконалення в майбутніх учителів математики. Обґрунтовуються перспективні ідеї пошуку шляхів формування фахової компетентності з точки зору усвідомленої, цілеспрямованої, планомірної та безперервної діяльності студентів по самовдосконаленню їх теоретичної та практичної підготовки, здібностей та якостей, мотивів та цінностей.

Ключові слова: самовдосконалення, самореалізація, самопізнання, самоактуалізація, фахова компетентність.

Аннотация

Согласно теоретико-методологического анализа характеризуются основные факторы формирования умений самосовершенствования у будущих учителей математики. Обосновываются перспективные идеи поиска путей формирования профессиональной компетентности с точки зрения осознанной, целенаправленной, планомерной и непрерывной деятельности студентов по совершенствованию их теоретической и практической подготовки, способностей и качеств, мотивов и ценностей.

Ключевые слова: самосовершенствование, самореализация, самопознание, самоактуализация, профессиональная компетентность.

Summary

According to theoretical and methodological analysis the main factors of forming of skills of self-improvement at future mathematics teachers are characterized. Some ideas as for professional competence from the point of view of conscious, purposeful, systematic and continuous activity of students have been considered.

Key words: self-improvement, self-realization, self-knowledge, self-actualization, professional competence.

УДК 378.011.3-051:]81'243

Л. В. Петько,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Національний педагогічний

університет імені М. П. Драгоманова)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ІНШОМОВНОГО
НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО”
(на прикладі вірша Мері Ховітт “Павук і Муха”)**

Постановка проблеми. Професійна спрямованість здобувачів вищої освіти зі спеціальності “Музичне мистецтво” виникла не спонтанно, а у зв’язку з тим, що до вступу у ВНЗ студенти отримували музичну освіту в музичних навчальних закладах протягом 5–8 років (найменший термін навчання передбачається в навчанні гри на народних і духових інструментах) або в коледжах (молодші спеціалісти). Тобто професійна спрямованість здобувачів стимулювалася протягом тривалого часу, в межах якого не всі дійшли до фінішу – отримання атестата про середню музичну освіту або закінчення навчання в музичному коледжі.

З метою збагачення творчого потенціалу студентів ми намагаємося формувати професійно орієнтоване іншомовне навчальне середовище (ПОІНС) в умовах університету з огляду на те, що дисципліна “Іноземна мова” є обов’язковою під час навчання, постає актуальність формування професійно орієнтованого іншомовного середовища (ПОІНС) в умовах університету [6]. Тому **метою статті визначено формування ПОІНС для студентів-музикантів.** Водночас, наголосимо, що спеціальність “Музичне мистецтво” на факультеті мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова передбачає такі додаткові спеціалізації, як викладання англійської мови та “Психологія”.

Аналіз досліджень і публікацій. Автор статті, розглядаючи професійно орієнтовані технології навчання іноземної мови (ІМ) як засіб